

Tiivistelmä

Seurakuntatalouden talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma laaditaan noudattaen kirkkolain ja -järjestyksen 15 luvun säädöksiä tämän ohjeen mukaisesti (KL 22 luku 2 § kohta 7c). Tämä ohje on voimassa 1.1.2023 alkaen ja sitä noudatetaan viimeistään laadittaessa talousarviota vuodelle 2024 sekä talous- ja toimintasuunnitelmaa vuosille 2024–2026.

Kirkkohallitus

Seurakuntatalouden talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatiminen

Virastokollegio 18.08.2022

Seurakuntatalouden talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma

virastokollegio 18.8.2022

Punainen teksti = lisäys tai muutos aikaisempaan ohjeeseen

Sisällysluettelo

1	Talousarviota sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaa ja kirjanpitoa koskevat säännökset.....	4
1.1	Talousarviosäännökset	4
1.2	Talousarviovastuut.....	5
1.3	Talousarvion yhteys kirjanpitoon ja tilinpäätökseen	7
1.4	Talousarvion sitovuus	7
1.5	Talousarvioperiaatteet	9
1.6	Alijäämän kattamisvelvollisuus	10
1.7	Talousarvion muuttaminen	12
1.8	Taseyksikköinä hoidettujen rahastojen talousarviot	12
1.9	Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatiminen seurakuntaliitostilanteessa	12
2	Talouden ja toiminnan suunnittelu	13
2.1	Suunnittelun tavoitteet	13
2.2	Strateginen ja operatiivinen suunnittelu	14
3	Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laadintaprosessi.....	16
3.1	Valmistelun lähtökohdat	16
3.2	Valmisteluprosessi	18
4	Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman rakenne.....	22
4.1	Yleisperustelut	23
4.2	Käyttötalousosa.....	24
4.2.1	Määrärahat ja tuloarviot	26
4.2.2	Sitovat toiminnalliset tavoitteet ja muut toiminnan tavoitteet	27
4.2.3	Henkilöstö.....	29
4.2.4	Käyttösuunnitelmat	30
4.3	Tuloslaskelmaosa	31

4.3.1	Käyttötalousosan liittyminen tuloslaskelmaosaan.....	32
4.3.2	Tuloslaskelmaosan vertailut	33
4.4	Investointiosa	35
4.4.1	Oman valmistuksen käsittely talousarviossa	37
4.5	Rahoitusosa.....	37
4.5.1	Rahoitusosan rakenne.....	37
4.5.2	Tuloslaskelmaosan ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan	40
5	Suunnitteluun liittyviä käsitteitä	41

Kuvaluettelo

Kuva 1.	Talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman valmisteluprosessi	18
Kuva 2.	Seurakuntatalouden talousarvion osat ja niiden liittyminen toisiinsa	22
Kuva 3.	Seurakuntatalouden talousarvion käyttötalousosa	25
Kuva 4.	Seurakuntatalouden talousarvion käyttötalous- ja tuloslaskelmaosat (ulkoiset tulot ja menot).....	33
Kuva 5.	Seurakuntatalouden talousarvion tuloslaskelmaosan vertailut (ulkoiset ja sisäiset erät)	34
Kuva 6.	Seurakuntatalouden talousarvion investointiosa	36
Kuva 7.	Seurakuntatalouden talousarvion rahoitusosa	39
Kuva 8.	Talousarvion tuloslaskelmaosan ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan	40

1 Talousarviota sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaa ja kirjanpitoa koskevat säännökset

1.1 Talousarviosäännökset

Kirkkolaki ja kirkkojärjestys

Seurakuntatalouden talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma laaditaan noudattaen kirkkolain ja -järjestyksen 15 luvun säädöksiä ja Kirkkohallituksen antamia määräyksiä (KL 22 luku 2 § kohta 7 c).

Kirkkojärjestyksessä 1 §:ssä säädetään, että seurakunnan ja seurakuntayhtymän toiminnassa on noudatettava talousarviota ja hyvän talouden hoidon periaatteita. Omaisuutta on hoidettava tuottavasti ja riskit halliten. Samalla säädetään (KJ 2 §) toiminta- ja taloussuunnitelman laatimisesta kolmeksi vuodeksi -vuosista ensimmäinen on talousarviovuosi- ja toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden hyväksymisestä siinä. Kirkkojärjestyksessä määritellään myös talousarvion rakenne sekä säädetään tulojen ja menojen tasapainosta ja alijäämän kattamisvelvollisuudesta.

Kirkkolaissa ja -järjestyksessä säädetään myös vuotta pitemmän aikavälin toiminnan ja talouden suunnittelusta, varojen hoitamisesta, kirjanpidosta, tilinpäätöksestä, toimintakertomuksesta sekä tilintarkastuksesta.

Kirjanpitolaki

Seurakuntatalouden kirjanpitovelvollisuuteen, kirjanpitoon ja tilinpäätökseen sovelletaan kirjanpitolakia (1336/1997, myöhemmin KPL) Kirkkohallituksen laatiman tilinpäätösohjeen (7.10.2021) mukaisesti. Seurakuntatalouden talousarvion toteutumisesta raportoidaan tilinpäätöksessä osassa Talousarvion toteutuminen. Kirkkohallituksen antamat määräykset ja ohjeet kuuluvat kirjanpitolain edellyttämän hyvän kirjanpitoavan (KPL 1:3) lähteisiin seurakuntatalouden kirjanpidosta.

Taloussääntö

Taloussääntö, jonka kirkkovaltuusto tai yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy (KL 15:4), sisältää yksityiskohtaiset määräykset seurakuntatalouden taloudenhoidosta kuten rahatoimesta, tilinpidosta, talousarviosta, omaisuuden hoidosta ja tilintarkastuksesta.

Kirkkohallituksen ohjeet

[Seurakuntatalouden tilinpäätöksen laatiminen, 7.10.2021.](#)

Seurakuntatalouden talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma sekä tilinpäätös laaditaan tämän ja yllä olevan ohjeen mukaisesti. Tämän ohjeen tavoitteena on yhdenmukaistaa seurakuntatalouden talousarvion ja talous- ja toimintasuunnitelman rakennetta ja sisältöä. Talousarvioprosessin selkeyttämisen ja yhdenmukaistamisen tavoitteena on vähentää taloushallinnon henkilöstön työtä ja parantaa samankokoisten seurakuntien vertailtavuutta.

1.2 Talousarviovastuut

Talousarvio on määrämuotoon laadittu, juridisesti sitova, seurakuntatalouden toimintaa ja taloutta koskeva suunnitelma ja toimintaohje. Talousarvio laaditaan tehtäväaluetasolla niin, että siinä esitetään tehtäväaluekohtaiset tulot ja menot. Tuloihin ja menoihin sisältyvät sekä ulkoiset että sisäiset tulot ja menot. Määrärahat ja tuloarviot esitetään suoriteperusteen mukaisina bruttoluvuin (taloussääntömalli 3 §). Määrärahojen ja tuloarvioiden lisäksi talousarviossa esitetään myös sitovat toiminnalliset tavoitteet tehtäväalueittain.

Vaikka talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma ovat sisällöltään ja rakenteeltaan samanlaisia, on kuitenkin huomattava, että niiden välillä on eroa oikeudellisessa sääntelyssä. Juridiselta kannalta katsottuna talousarvio on yksityiskohtaisesti säännelty ja ohjeistettu. Vaikka talousarvion sitovuus on vahvempi kuin toiminta- ja taloussuunnitelman sitovuus, myös toiminta- ja taloussuunnitelma on seurakuntatalouden hallintoelimiä ja henkilöstöä velvoittava asiakirja.

Talousarvio on julkinen asiakirja, johon kenellä tahansa on oikeus tutustua (vrt. laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta, JulKL 621/1999).

Talousarvio tallennetaan seurakunnan internet-sivustolle erillisenä dokumenttina.

Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto

Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto vastaa talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laadinnasta. Talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma on laadittava siten, että edellytykset tehtävien hoitamiseen turvataan. Tulosten ja menojen

on oltava tasapainossa kolmen vuoden suunnittelukauden tai perustellusta syystä tätä pidemmän, kuitenkin enintään viiden vuoden ajanjakson aikana.

Kirkkoneuvoston/yhteisen kirkkoneuvoston tulee raportoida tilinpäätöksen toimintakertomuksessa kirkkovaltuustolle/yhteiselle kirkkovaltuustolle, kuinka talousarviossa hyväksytyt toiminnalliset ja taloudelliset tavoitteet on saavutettu (raportointivelvoite).

Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto

Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto, seurakuntatalouden ylin päättävä elin, hyväksyy talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman viimeistään edellisen vuoden joulukuussa (KJ 15:3) sekä päättää mahdollisista talousarviomuutoksista tilikauden aikana.

Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto päättää talousarvion sitovuustasosta.

Kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston tulee talousarvion hyväksymisen yhteydessä päättää toimenpiteistä, joilla taseen osoittama alijäämä katetaan ottaen huomioon myös talousarvion laatimisvuonna kertyväksi arvioitu yli- tai alijäämä (alijäämän kattamisvelvollisuus).

Kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston tulee, mikäli seurakuntatalous muodostaa konsernin ja jollei päätösvaltaa ole delegoitu kirkkoneuvostolle/yhteiselle kirkkoneuvostolle, määritellä omistajapolitiikassaan selkeästi ne tavoitteet, joita sillä on omistuksiinsa liittyen ja huolehtia siitä, että seurakunnan tytäryhteisön toiminnassa huomioidaan seurakuntakonsernin kokonaisuus.

Vastuut seurakuntayhtymissä ja niiden seurakunnissa

Seurakuntayhtymään kuuluvat paikallisseurakunnat ovat lain mukaan toiminnallisesti itsenäisiä. Talouden osalta ne ovat kuitenkin alisteisia seurakuntayhtymälle, ja yhteinen kirkkovaltuusto käyttää päätösvaltaa paikallisseurakuntien talouden osalta. Kirkkojärjestyksen määräys siitä, että kirkkovaltuusto hyväksyy toimintasuunnitelmat ja seurakunnan toiminnalliset tavoitteet, ei ole seurakuntayhtymien osalta täysin riidaton ja selkeä. Juridisesti toimintasuunnitelmien hyväksyminen seurakuntayhtymään kuuluvassa paikallisseurakunnassa on seurakuntaneuvoston eikä yhteisen kirkkovaltuuston tehtävä.

Koska toiminta ja talous muodostavat yhden kokonaisuuden, on perusteltua, että yhteinen kirkkovaltuusto saa tiedoksi paikallisseurakuntien seurakuntaneuvostojen hyväksymät toimintasuunnitelmat samassa yhteydessä, kuin se hyväksyy niiden talousarviot. Menettelytavoista on tarkoituksenmukaista sopia seurakuntayhtymien sisällä.

Käytännössä tämä tapahtuu esimerkiksi siten, että seurakuntayhtymissä seurakuntaneuvostot hyväksyvät oman seurakuntansa toiminnalliset tavoitteet samassa yhteydessä, kuin ne tekevät omat toimintasuunnitelmansa ja talousarvioehdotuksensa. Seurakuntaneuvostojen hyväksymät olennaiset tavoitteet ja talousarvioehdotukset on suositeltavaa esitellä yhteiselle kirkkovaltuustolle. Yhteinen kirkkovaltuusto voi merkitä ne tiedoksi samalla, kun se vahvistaa asian omaisen seurakunnan talousarvion. Seurakuntaneuvosto antavat selvityksen kirkkovaltuustolle/yhteiselle kirkkovaltuustolle hyväksytyjen tavoitteiden toteutumisesta myös tilikauden aikana.

1.3 Talousarvion yhteys kirjanpitoon ja tilinpäätökseen

Talousarvion ja kirjanpidon yhteys seurakuntataloudessa on kiinteä ja ne vaikuttavat toinen toisiinsa. Kirjanpito tulee järjestää niin, että kirjanpidosta saadaan eriteltynä kaikki se tieto, jota tarvitaan talousarvion toteutumisen seuraamiseksi talousarviovuoden aikana ja tilinpäätökseen sisältyvässä talousarvion toteutumisvertailussa. Sekä talousarviossa että kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä noudatetaan liikekirjanpidon suoriteperustetta (määrärahat ja tuloarviot), mikä mahdollistaa talousarvion toteutumisen seurannan tilinpäätöksessä. Seurakuntatalouden talousarviossa suoriteperusteesta poiketen kirjataan kuitenkin mm. verotilitykset.

Talousarviossa esitettävien tulos- ja rahoituslaskelmien ja tilinpäätöksen talousarvion toteutumisvertailun laskelmat ovat keskenään rakenteeltaan yhtenevät.

Tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen tulee antaa oikeat ja riittävät tiedot toiminnan tuloksesta ja taloudellisesta asemasta olennaisuusperiaatteen mukaisesti.

1.4 Talousarvion sitovuus

Talousarvion sitovuus merkitsee sitä, että määrärahaa ei saa käyttää muihin kuin kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston hyväksymässä talousarviossa osoitetuihin tarkoituksiin eikä enempää kuin niihin on osoitettu (KJ 15:2). Talousarviossa

hyväksytyt talousarvion toiminnalliset tavoitteet ja niiden toteuttamiseen myönne-
tyt määrärahat sekä menoja kattavat tuloarviot sitovat seurakuntatalouden hallin-
toelimiä ja henkilöstöä.

Talousarviossa hyväksytyt tavoitteet ovat sitovia. Kaikkia talousarvion tavoitteita
koskee **noudattamisvelvoite ja raportointivelvoite.**

Talousarvion sitovuus, ts. taso, millä talousarvio sitoo käyttäjiään kirkkovaltuus-
toon/yhteiseen kirkkovaltuustoon, kirkkoneuvostoon/yhteiseen kirkkoneuvostoon
taikka alempiin hallintoelimiin nähden, voidaan määritellä taloussäännössä (talous-
sääntömalli 3 §) tai siitä voidaan päättää vuosittain talousarvion sekä toiminta- ja
taloussuunnitelman hyväksymisen yhteydessä.

Määrärahojen ja tuloarvioiden sitovuus

Määräraha on kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston talousarviossa tehtävä-
alueelle antama, euromäärältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuutus varo-
jen käyttämiseen. Tuloarvio on kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston talous-
arviossa tehtäväalueelle asettama tulotavoite.

Talousarvioon merkitään määrärahat ja tuloarviot pääsääntöisesti bruttoluvuin vä-
hentämättä tuloja menoista tai menoja tuloista. Seurakuntayhtymissä paikallisseu-
rakunnille voidaan osoittaa nettomääräraha. Määrärahat ja tuloarviot voivat kuiten-
kin seurakunnassakin olla sitovia bruttositovuuden sijasta myös nettona, jolloin
esim. tehtäväalueen toimintatulojen ja -menojen erotus eli toimintakate on sitova.
Nettoperiaatteen hyväksyminen edellyttää määrärahojen ja tuloarvioiden yhdenmu-
kaista kohtelua. Määrärahan korottamista tai tuloarvion alentamista koskeva ta-
lousarvion muutos on käsiteltävä kirkkovaltuustossa/yhteisessä kirkkovaltuustossa
riippumatta siitä, johtuuko poikkeama arvioitujen bruttomenojen ylittymisestä vai
bruttotulojen alittumisesta.

Toimielimet (kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto ja kirkkoneuvosto/yhteinen
kirkkoneuvosto) päättävät määrärahoista ja tuloarvioista kokonaissummina, sillä
tasolla, jolla talousarvio on sitova kyseiseen toimielimeen nähden. Tätä tarkem-
malla tasolla tehtäviä määräraha- tai tuloarviomuutoksia ei tarvitse hyväksyttää
kyseisessä toimielimessä.

Toiminnallisten tavoitteiden sitovuus

Toiminnallinen tavoite on kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston talousarviossa tehtävälle sitovana hyväksymä tavoite, joka voi koskea määrärahan käyttötarkoitusta, palvelujen määrää tai laatua. Tavoite voi olla myös toiminnan kehittämistä ohjaava.

Sitovien toiminnallisten tavoitteiden lisäksi talousarviossa voidaan toiminnalle asettaa myös muita tavoitteita.

Tavoitteiden toteutumista seurataan ja arvioidaan toimintavuoden aikana toiminnan ja talouden raportoinnin yhteydessä (taloussääntömalli 23 §). Vain sitovien toiminnallisten tavoitteiden toteutuminen raportoidaan tilinpäätöksen toimintakertomuksessa, muiden mahdollisten tavoitteiden toteutuminen esimerkiksi vuosikertomuksessa.

1.5 Talousarvioperiaatteet

Talousarvion (taloussuunnittelun) periaatteita ovat mm. vuotuisperiaate, tasapainoperiaate, täydellisyysperiaate, bruttoperiaate, nettoperiaate, yhtenäisyysperiaate ja julkisuusperiaate.

Vuotuisperiaate merkitsee sitä, että talousarvio sisältää vain yhden varainhoitovuoden suoriteperusteiset tulot ja menot. Poikkeuksena ovat verotulot, jotka kirjataan verohallinnon tilitysten suoritusajankohdan mukaan, ja puunmyyntitulot, jotka kirjataan maksuperusteisesti. Poistoeron, varauksien ja rahastojen vähennykset/lisäykset eivät ole tilivuodelle kuuluvia tuloja/menoja, vaan ne ovat tilikauden tuloksen käsittelyeriä.

Tasapainoperiaate tarkoittaa, että tulot kattavat suunnitelmakaudella menot ja seurakunnan maksuvalmius on riittävä. Talousarvion rahoitusosassa osoitetaan, riittääkö seurakunnan tulorahoitus investointimenojen kattamiseen. Rahoitustoiminnan muutoksilla osoitetaan, miten syntynyt rahoituksen alijäämä katetaan tai miten rahoituksen ylijäämä käytetään seurakunnanrahoitusaseman vahvistamiseen.

Täydellisyysperiaatteen mukaan talousarvioon on otettava seurakuntatalouden rahan käyttö ja rahan lähteet kokonaisuudessaan. Tiedossa olevia tuloja ja menoja ei saa jättää talousarviosta pois. Seurakuntatalouden koko toiminnasta aiheutuvat

menot ja tulot merkitään talousarvioon, myös omaan toimintaan kerätyt kolehdit ja muut keräystulot sekä niiden käyttö. Samoin merkitään talousarvioon tuloiksi ja menoiksi toimeksiantojen varoihin ja toimeksiantojen pääomiin liittyvät arvioidut tulot ja menot varainhoitovuoden aikana.

Bruttoperiaatteella tarkoitetaan sitä, että tulot ja menot esitetään talousarviossa sekä toiminta- ja taloussuunnitelmassa bruttomääräisinä. Menoja ei vähennetä tuloista eikä tuloja vähennetä menoista. Poikkeuksena ovat mm. henkilöstökorvaukset ja muut henkilöstömenojen oikaisuerät.

Nettoperiaatteella tarkoitetaan, että kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto voi päättää menojen ja tulojen erotuksen (toimintakatteen) määrärahana.

Yhtenäisyysperiaate edellyttää, että kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto päättää talousarviosta sekä toiminta- ja taloussuunnitelmasta yhtenä kokonaisuutena samassa käsittelyssä.

Julkisuusperiaate tarkoittaa, että talousarvio on julkinen asiakirja, johon kenellä tahansa on oikeus tutustua (ks. laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta, JulKL 621/1999).

Suoriteperuste tarkoittaa menon kuulumista siihen talousarvioon, jona tuotantontekijä vastaanotetaan, ja tulon kuulumista siihen talousarvioon, jona suorite luovutetaan.

Kohdentamisperusteella tarkoitetaan tulon tai menon kohdentamista talousarvioon. Talousarviokirjanpidossa kirjauserusteet noudattavat tulojen ja menojen kohdentamisperusteita talousarvioon.

Velvoite- tai sitoumusperustetta noudatetaan vastikkeettomissa menoissa, mikä tarkoittaa, että avustus- tai yms. tulonsiirtomeno kuuluu sille vuodelle, jonka aikana sitä koskeva sitova maksusitoumus on tehty.

1.6 Alijäämän kattamisvelvollisuus

Seurakuntatalouden keskeinen periaate on **tulojen ja menojen tasapaino**. Muodollista tulojen ja menojen tasapainottamista eli pyrkimystä nollatulokseen ei edellytetä vuositasolla. Tilikauden tulos talousarviossa yksittäisenä suunnitelmavuotena voi olla yli- tai alijäämäinen. Talousarviossa sekä toiminta- ja taloussuunnitelmassa

tai niiden hyväksymisen yhteydessä on päätettävä toimenpiteistä, joilla edellisen vuoden taseen osoittama alijäämä katetaan ottaen huomioon myös talousarvion laatimisvuonna kertyväksi arvioitu ali- tai ylijäämä (KJ 15:2, 3).

Tilinpäätöksen osoittama alijäämä tarkoittaa taseen oman pääoman erien *Edellisten tilikausien ylijäämä/alijäämä* ja *Tilikauden ylijäämä/alijäämä* negatiivista summaa. Seurakunnan katettavaa alijäämää määriteltäessä taseeseen merkityt investointivaraukset ja poistoerot sekä muut omat rahastot kuin arvonkorotusrahostot huomioidaan alijäämää pienentävinä erinä, koska ne ovat luonteeltaan tuloksenkäsittelyeriä¹. Talousarvion laatimisvuonna kertyväksi arvioidulla ylijäämällä (alijäämällä) tarkoitetaan kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston hyväksymässä talousarviossa arvioitua tilikauden yli- tai alijäämää, mikäli ajantasaisempaa seurantatietoa ei ole käytettävissä. Talousarvion muutosten vaikutukset arvioituun yli- tai alijäämään otetaan myös huomioon.

Säännöksen tarkoituksena on kiinnittää huomiota seurakuntatalouden talouden tasapainottamiseen. Kirkkoneuvoston/yhteisen kirkkoneuvoston tulee tehdä toimintakertomuksessa tai sen antamisen yhteydessä esitys tilikauden tuloksen käsittelystä ja talouden tasapainottamista koskevista **yksilöidyistä** toimenpiteistä. Samalla sen tulee tasapainotuksessa ottaa kantaa siihen, mitä muutoksia kuluvan vuoden talousarvioon tai valmisteilla olevan talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman kehyksiin on tehtävä.

Kriisiytyvän seurakunnan mittarit -ohjeessa (yleiskirje 28/2021) todetaan, että mikäli seurakunnan taseessa oleva edellisten tilikausien yli/alijäämä luku on tilinpäätöksen perusteella menossa alijäämäiseksi, alijäämän kattaminen tulee osoittaa määrittelemällä yksilöidyt toimenpiteet sekä laatimalla laskelmat siitä, miten alijäämä tulee katetuksi seuraavan kolmen vuoden aikana. Alijäämän kattaminen kertaluonteisilla kiinteistöjen tai irtaimen myynneillä tai metsänhoitosuunnitelman ylittävällä puun myynnillä ei osoita toiminnan olevan kestäväällä pohjalla. Toiminta ei ole kestäväällä pohjalla myöskään silloin, jos seurakunta tarvitsee jatkuvasti keskusrahaston avustuksia mahdollistamaan seurakunnan perustehtävien toteuttamisen alueella.

Talouden tasapainottaminen onnistuu vain vähentämällä menoja pidemmällä tähtäimellä tai lisäämällä tuloja pidemmällä tähtäimellä. Talouden tasapainottamiseksi

¹ Kirjanpitolautakunnan kuntajaoston lausunto 118 (28.8.2018)

tehtäviä yksilöityjä toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi seurakuntien välisen yhteistyön kehittäminen, henkilöstöön tai kiinteistöihin kohdistuvat säästötoimenpiteet tai seurakuntaliitokset. Tuloja voi lisätä esimerkiksi kirkollisveroprosenttia nostamalla.

1.7 Talousarvion muuttaminen

Jos talousarvioon on tarve tehdä muutoksia, muutokset on esitettävä tilikauden aikana kirkkovaltuustolle/yhteiselle kirkkovaltuustolle, joka päättää niistä. Muutettaessa talousarviota hyväksytään kaikki ne talousarvion osat, joihin muutos vaikuttaa. Jos talousarvion määrärahoja ja/tai tuloarvioita muutetaan, muutosesityksessä selvitetään myös muutoksen vaikutus toiminnallisiin tavoitteisiin. Vastaavasti toiminnallisia tavoitteita koskevassa muutosesityksessä selvitetään muutoksen vaikutus määrärahoihin ja tuloarvioihin. (Taloussääntömalli, 5 §) Tilinpäätöksen yhteydessä ei tehdä enää talousarviomuutoksia, vaan kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto ottaa kantaa ylityksiin tai alituksiin viimeistään tilinpäätöksen hyväksymisen yhteydessä.

1.8 Taseyksikköinä hoidettujen rahastojen talousarviot

Erillisestä taseyksiköstä, esimerkiksi hautainhoitorahastosta, talousarvio laaditaan soveltuvien osin samoin kuin seurakuntatalouden talousarviokin. Jos rahasto on hyvin ali- tai ylijäämäinen, talousarviossa tehdään selkoa siitä, kuinka tilanne pyritään tasapainottamaan. Ohjeessa [Haudanhoitosopimusten hallinnointi ja kirjanpito](#) neuvotaan, mihin toimenpiteisiin tilanteen korjaamiseksi tulisi ryhtyä.

1.9 Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatiminen seurakuntaliitostilanteessa

Seurakuntaliitoksen selvittelytyö tai valmistelu ei vapauta seurakuntataloutta talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laatimisesta. Tilanteessa, jossa kirkkohallitus on jo päättänyt seurakuntaliitoksesta, talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma sekä mahdolliset yksilöidyt toimenpiteet alijäämän kattamiseksi laaditaan seurakuntaliitoksen toteutumiseen saakka.

Edellä mainittu koskee myös hautainhoitorahastoja. Seurakuntaliitostilanteessa samankaltaisessa taloudellisessa asemassa olevat hautainhoitorahastot tulee pyrkiä yhdistämään.

2 Talouden ja toiminnan suunnittelu

2.1 Suunnittelun tavoitteet

Talouden ja toiminnan suunnittelun ja niiden muodostaman kokonaisuuden ymmärtäminen ovat pohjana kaikelle työlle, mitä seurakunnissa tehdään. Suunnittelu auttaa seurakuntataloutta toteuttamaan perustehtävänsä ja selviytymään käsillä olevista ja tulevista haasteista nopeasti muuttuvassa toimintaympäristössä. Suunnittelu on käytännössä jatkuva prosessi, jossa talousarvio ja toiminta- ja taloussuunnitelma ovat vain yksi sen osa.

Suunnittelun tavoitteena on mm. osoittaa keinot kokonaistalouden tasapainottamiseksi. Myös säännös alijäämän kattamisvelvollisuudesta suunnitelmakaudella velvoittaa tähän. Edellytykset seurakuntatalouden tehtävien hoitamiseen tulee turvata myös pidemmällä aikavälillä.

Toiminnan ohjauksen näkökulma

Toiminta- ja taloussuunnittelujärjestelmä korostaa kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston päätösvaltaa. Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto ohjaa seurakuntatalouden toimintaa ja taloutta talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman avulla. Muut hallintoelimet ja tehtäväalueet ohjaavat toimintaa mm. käyttösuunnitelmilla.

Suunnittelussa korostuu toiminnan ja talouden tiivis yhteys, taloudellisten resursien merkitys ja suunnittelun realistisuus.

Kokonaistalouden näkökulma

Seurakuntatalouden kokonaistalouden ohjausvälineinä toimivat talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman tuloslaskelma- ja rahoitusosat. Talousarvion sekä

toiminta- ja taloussuunnitelman tulee antaa oikea kuva seurakuntatalouden taloudesta, osoittaa seurakuntatalouden taloudellisen tuloksen muodostuminen sekä keinot kokonaistalouden tasapainottamiseksi ja rahoitustarpeen kattamiseksi.

Vakaan talouden lähtökohta on, että toiminnan menokehitys sopeutetaan keskeisten tuloerien kehitykseen. Sopeutuksen onnistuminen näkyy tuloslaskelmaosassa tulorahoituksen riittävytenä menoihin nähden suunnitelmavuosina. Tuloslaskelmaosan välitulokset ovat toimintakate, vuosikate, tilikauden tulos ja tilikauden ylijäämä (alijäämä).

Talouden vakaus edellyttää, että sitoumukset ja niihin liittyvät riskit eivät ylitä seurakuntatalouden voimavaroja. Sitoumuksia, joihin saattaa liittyä huomattavia riskejä, ovat mm. lainananto ja takaukset.

2.2 Strateginen ja operatiivinen suunnittelu

Toimintaa ja taloutta suunnitellaan sekä pitkälle aikavälille (strateginen suunnittelu) että lyhyemmälle aikavälille (operatiivinen suunnittelu). Eri aikaväleille tehtävät suunnitelmat täydentävät toisiaan ja toimivat konkreettisina työvälineinä seurakuntatalouden kehittämisessä ja johtamisessa.

Strateginen suunnittelu ulottuu pidemmän aikajakson päähän kuin seurakuntatalouden strateginen toiminta- ja taloussuunnitelma. Strategisen suunnittelun tavoitteena on uudistaa, jäsentää ja ylläpitää toimintaa.

Strategisen suunnittelun perustana on seurakuntatalouden:

- missio: "Miksi olemme olemassa", "Mikä on perustehtävämme?" tai "Mikä on toimintamme tarkoitus?"
- visio: "Millaisia haluamme olla?" ja "Mitä haluamme tehdä tulevaisuudessa?"
- painopistealueet: "Mitä tehtäviä haluamme painottaa?"
- lyhyen aikavälin tavoitteet, jotka on hyväksytty toiminta- ja taloussuunnitelmassa

Strategisen suunnittelun onnistuminen edellyttää, että keskusteluissa ja suunnittelussa ovat mukana luottamushenkilöt, toiminnasta ja taloudesta vastaavat viranhaltijat, tehtäväalueiden johtavat viranhaltijat ja viime kädessä kaikki seurakunnan työntekijät. Kaikkien viranhaltijoiden ja työntekijöiden **osallistaminen suunnitteluun**

lisää vuorovaikutusta sekä parantaa koko henkilöstön sitoutumista yhteiseen strategiaan.

Strategiakeskusteluissa lähdetään liikkeelle seurakuntatalouden **toiminta-ajatuksesta** (nykytila):

- mitä seurakunta tekee
- miksi se tekee juuri näitä toimintoja
- mitä seurakuntalaiset odottavat seurakunnalta
- mitä varten seurakunta on paikkakunnalla olemassa

Strategia

Suunnittelun lähtökohdaksi ja seurakuntatalouden strategian pohjaksi tulee ottaa koko kirkon strategiset linjaukset tulevien vuosien toiminnalle ja taloudelle. Seurakuntatalouden strategian on seurattava aikaa ja muututtava toimintaympäristön muuttuessa. Onnistunut strategia perustuu yhdessä määriteltyihin ja sovittuihin arvoihin, joihin kaikki voivat sitoutua.

Strategiassa määritellyt tavoitteet saavuttamalla kuljetaan kohti visiota ja toteutetaan missiota.

Seurakuntatalouden tulevaisuuden näkymiä hahmoteltaessa tulee ottaa huomioon ennakoitu jäsenmäärän muutos, jäsenrakenteen kehitys, toimintaympäristön muutokset ja talouskehitys.

Seurakuntatalouden toiminnan ja talouden suunnittelu on mahdollisuuksien selvittämistä ja hyödyntämistä, erilaisten toimintavaihtoehtojen etsimistä, palvelujen asettamista tärkeysjärjestykseen, ongelmien ratkaisuvaihtoehtojen hakemista ja toiminnan sopeuttamista seurakunnan tuloihin.

Operatiivinen suunnittelu

Seurakuntatalouden kirkkojärjestyksessä edellytetty toiminnan ja talouden suunnittelu on lyhyen aikavälin operatiivista suunnittelua. Tässä suunnittelussa konkretisoidaan seurakuntatalouden lyhyen aikavälin (1–3 vuotta) toiminta yksilöimällä tarvittavat toimenpiteet ja valitsemalla tarkoituksenmukaiset toimintatavat tavoitteiden toteuttamiseksi ja sovittujen vaikutusten aikaansaamiseksi sekä osoitetaan toiminnan rahoitus.

Seurakuntataloudessa operatiivinen suunnittelu tehdään tehtäväalueille, jotka muodostuvat yhdestä tai useammasta kustannuspaikasta/tulosityksiköstä.

3 Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman laadintaprosessi

Talousarvion valmistelu alkaa heti edellisen vuoden tilinpäätöksen valmistuttua, käytännössä jo alkukevästä. Valmisteluprosessin aikataulu ja kesto vaihtelee seurakuntatalouden koon ja hallinto-organisaation mukaan. Taloudesta vastaava viranhaltija johtaa talousarvion laadintaprosessia yhdessä kirkkoherran kanssa.

3.1 Valmistelun lähtökohdat

Seurakuntatalouden tulee omassa talousarviosuunnittelussaan ottaa huomioon koko kirkon strategia ja linjaukset.

1) Koko kirkon strategia ja linjaukset

[Koko kirkon strategia](#)

[Hiilineutraali kirkko 2030](#)

Tavoitteena on, että kirkko on hiilineutraali vuonna 2030. Hiilineutraalisuuteen pyritään konkreettisten tavoitteiden avulla, jotka löytyvät [tältä sivulta](#). Hiilineutraali kirkko 2030-strategian suosituksena on, että kaikilla seurakunnilla sekä tuomiokapituleilla ja Kirkkohallituksella on Kirkon ympäristödiplomi vuoteen 2025 mennessä.

[Ympäristödiplomi](#)

Kirkon ympäristödiplomi on Suomen evankelisluterilaisen kirkon seurakuntia varten laatima järjestelmä, joka auttaa kantamaan vastuuta luomakunnasta ja kehittämään toimintaansa ympäristöystävällisemmäksi.

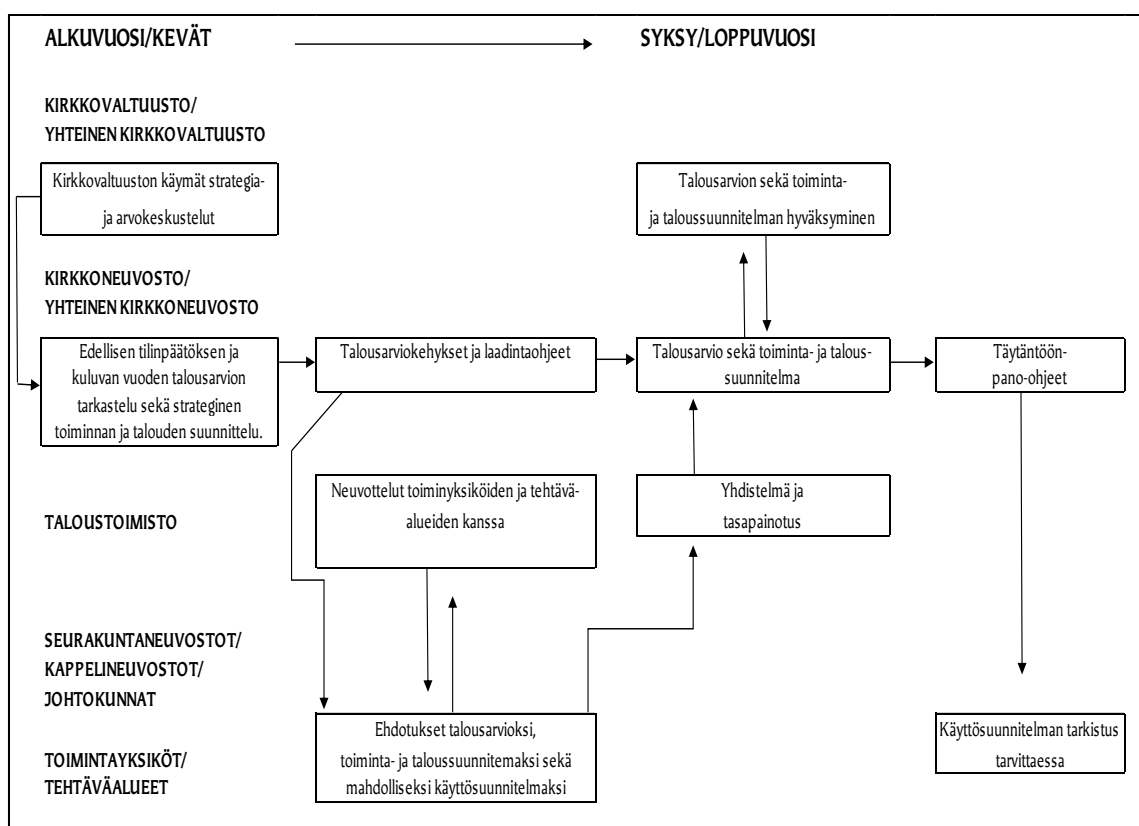
Seurakuntatalouden strategia: Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy strategian, joka toimii talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunni-

telman perustana ja tarvittaessa tarkistaa sen vuosittain. **Seurakuntatalouden strategia tulee johtaa koko kirkon strategiasta ja strategisista linjauksista.**

- 2) **Seurakuntatalouden kiinteistöstrategia:** Kirkkohallituksen täysistunto hyväksyi 23.2.2021 seurakunnille ja seurakuntayhtymille tarkoitetun kiinteistöstrategiamallin ja -ohjeen. Kiinteistö- ja rakennuskannan ylläpidon, peruskorjauksen ja uusien investointien tulee perustua seurakuntatalouden omaan kiinteistöstrategiaan ja siinä tehtyihin strategisiin linjauksiin.
- 3) **Nykytilan arviointi ja analysointi:** Tulevaisuutta suunniteltaessa lähtökohdina ovat nykytilan arviointi ja analysointi, tulevaisuuden näkymien tarkastelu, aikaisemmin asetettujen tavoitteiden toteutumisen arviointi sekä käytettävissä olevien resurssien analysointi. Syyt mahdolliseen edellisten tilikausien alijäämään selvitetään ja keskustellaan alijäämän kattamisen edellyttämistä toimenpiteistä.
- 4) **Kirkollisveroprosentti:** Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto vahvistaa tuloveroprosentin kirkkolain 15 luvun 2 pykälän mukaan. Verohallinto kerää (sähköisellä lomakkeella) seurakuntien tuloveroprosentit 17.11. mennessä. Tuloveroprosentista päättäminen on keskeinen osa talousarvion hyväksymistä. Seurakuntatalouden tuloveroprosentti ja sen perusteella kertyvä kirkollisvero on seurakuntatalouden talouden perusta ja siten talousarvion laadinnan ehdoton lähtökohta. Verotulojen mahdollisimman tarkka ennustaminen on erityisen tärkeää. **Ennustamisessa oleellista on seurata Seurakuntalaisten verotettavan tulon kehitystä.**
- 5) **Seurakuntatalouden toimintaa ja taloutta tulee kehittää kokonaisuutena.** Valmistelun lähtökohta ei ole yksinomaan tulojen ja menojen tasapainottaminen seuraavan varainhoitovuoden tai suunnitelmakauden aikana.

Toiminnan kehittämiseen voi ottaa mukaan myös seurakuntalaiset esimerkiksi osallistavan budjetoinnin kautta. Osallistava budjetointi on toimintatapa, jossa seurakuntalaiset otetaan mukaan yhteisiä verovaroja koskevaan keskusteluun, suunnitteluun ja päätöksentekoon esimerkiksi suunniteltaessa investointeja tai palveluja.

Kuva 1. Talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman valmisteluprosessi

3.2 Valmisteluprosessi

a) Strategiaseminaari

Talousarvion valmistelu on suositeltavaa aloittaa pitämällä luottamushenkilöiden ja työalojen johtavien työntekijöiden ja pienemmissä seurakunnissa jopa koko henkilöstön yhteinen strategiaseminaari, jossa olemassa olevaa strategiaa tarkastellaan ja tarkennetaan tarpeen mukaan.

b) Talousarviokehysten valmistelu

Taloudesta vastaava viranhaltija valmistelelee talousarviokehysten, jakaa sen tehtäväalueille ja valmistelelee esityksen kirkkoneuvostolle.

Talousarviokehysten tarkoituksena on esittää euromääräistä raamia, joka seurakuntataloudella on arviolaskelmien mukaan käytössä seuraavana vuonna ja kahdena sitä seuraavana vuonna toimintansa järjestämiseen. Eri tehtäväalueiden tulee laatia omat talousarvio- sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotukset.

sensa tämän ns. kehyksen puitteissa. Koska kirkkolaki ei tunne siirtomääräraha -käsitettä, talousarviokehityksen laajentaminen edellisenä vuonna säästyneillä määrärahoilla ei lähtökohtaisesti ole mahdollista. Seuraavan vuoden talousarviossa tai lisätalousarviossa voidaan ottaa huomioon vain nimetyt hankkeet ja hankinnat, joiden toteutuminen perustellusta syystä siirtyy seuraavalle vuodelle.

Talousarviokehysten perusteena ovat ja siihen vaikuttavat:

- **menneisyys:** edellisen vuoden tilinpäätös/tilinpäätösarvio ja talousarvio, edellisten vuosien tilinpäätökset (kehitys), aikaisemmin tehdyt strategiset linjaukset ja toiminnalliset tavoitteet.
- **nykytila:** seurakuntatalouden taloudellinen asema yleisesti, tasarakenne (taseeseen kertynyt alijäämä, taserakenteen korjaustoimenpiteet), kuluvan vuoden talousarvio sekä toiminta- ja taloussuunnitelma, kirkolliskokouksen ja kirkkohallituksen täysistunnon tekemät periaatepäätökset toiminta- ym. avustusten jakamisesta (kirkon keskusrahaston toiminta-avustuksia saaneiden seurakuntatalouksien kannattaa tarkistaa mahdolliset muutokset).
- **tulevaisuus:** verotuloennuste ja tulevaisuuden näkymät, toiminnan määrän ja laadun muutokset, kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston mahdollisesti esille tuomat tulevaisuuden näkymät ja kannanotot.

Investointien kokonaismäärän ja niiden rahoituksen arvioinnin jälkeen saadaan koko seurakuntataloutta varten seuraavan vuoden talousarvion kehukset.

c) Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto hyväksyy kehukset

d) Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto antaa talousarvion laadintaohjeen

Talousarvion laadintaohjeessa tarkennetaan eri tehtäväalueiden kehukset ja annetaan ohjeita myös toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden asettamisesta. Laadintaohjeessa annetaan määräykset myös laadinta-aikataulusta ja

tavasta, jolla tiedot kootaan yhteen. Ohje on suunnattu pääasiassa työmuodoille ja johtokunnille, riippuen siitä, mikä seurakuntatalouden toiminnallinen rakenne on.

Laadintaohjeeseen on hyvä sisällyttää maininta, että talousarvion toiminnallisten ja taloudellisten tavoitteiden toteutumista seurataan sekä siitä raportoidaan hallintoelimille talousarviovuoden aikana ja tilinpäätöksen toimintakertomuksessa (Taloussääntömalli 21 §).

e) Tehtäväalueet valmistelevat talousarvio- sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaehdotuksensa

Tehtäväalueiden vastaavat työntekijät valmistelevat talousarvioehdotuksensa kirkkoneuvoston/yhteisen kirkkoneuvoston antamien kehysten ja ohjeiden mukaan.

Tehtäväalueet asettavat konkreettiset toiminnalliset tavoitteensa.

f) Neuvottelut tehtäväalueiden edustajien kanssa ja sopeutukset kokonaistalouden kehyksiin

Seurakuntatalouden toiminnan ja talouden suunnittelusta vastaavat viranhaltijat (taloudesta vastaava viranhaltija ja kirkkoherra) neuvottelevat tehtäväalueiden edustajien kanssa ehdotusten sopeuttamisesta kokonaistalouden kehyksiin.

g) Taloudesta vastaava viranhaltija kokoaa talousarvion ja esittelee sen kirkkoneuvostolle/yhteiselle kirkkoneuvostolle

Kirkkoneuvostolle/yhteiselle kirkkoneuvostolle esiteltävässä talousarvioehdotuksessa on suotavaa olla näkyvissä esittelijän päätösehdotuksen lisäksi sen perustana olevat johtokuntien ja tehtäväalueiden talousarvioehdotukset vähintään tiivistetysti. Hyvä päätösehdotuksen esittelyteksti antaa kattavan kuvan talousarvion sisällöstä olematta kuitenkaan liian yksityiskohtainen. Seurakuntayhtymässä seurakuntaneuvostoille on varattava tilaisuus antaa lausunto toiminta- ja taloussuunnitelmasta ja talousarviosta ennen yhteisen kirkkovaltuuston päätöstä.

h) Yhteistoimintasopimuksen (6 § 2 mom.) edellyttämä työntekijöiden informointi ja yhteistyötoimikunnan lausunto

Kirkon yhteistoimintasopimus (6 § 2 mom.) edellyttää, että työnantajan on vuosittain informoitava kaikkia työntekijöitä ”työvoimatilanteesta, toiminnan ja talouden tilasta sekä niiden todennäköisestä kehityksestä”. Informointi voidaan tehdä luontevasti talousarviovalmisteluprosessin yhteydessä, tilinpäätöksen valmistuttua tai silloin, jos seurakunnan taloudellisessa tilanteessa on tapahtunut jokin merkittävä muutos.

Niissä seurakuntatalouksissa, joissa on yhteistyötoimikunta, on yhteistyötoimikunnalle varattava tilaisuus antaa lausunto talousarviosta ennen talousarvioesityksen viemistä yhteisen kirkkovaltuuston käsittelyyn (Yleiskirje A8/2002).

i) Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman

Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto antaa talousarvio- sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaesityksen kirkkovaltuustolle/yhteiselle kirkkovaltuustolle, joka hyväksyy sen viimeistään edellisen vuoden joulukuussa.

Seurakuntayhtymissä seurakuntaneuvosto hyväksyy paikallisseurakunnan toiminnalliset tavoitteet sekä määrärahojen ja tuloarvioiden jaon.

j) Talousarvio laitetaan täytäntöön

Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto huolehtii siitä, että kaikki asianosaiset saavat tarpeelliset tiedot hyväksytystä talousarviosta sekä toiminta- ja taloussuunnitelmasta ja niitä koskevista mahdollisista lisäohjeista (taloussääntömalli 4 §). Kirkkoneuvosto/yhteinen kirkkoneuvosto vastaa siitä, että hyväksyttyä talousarviota noudatetaan ja antaa tarvittaessa erillisen ohjeen talousarvion täytäntöönpanosta ja toteuttamisesta (talousarvion toteuttamisohje).

4 Talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman rakenne

Kirkkojärjestyksen 15 luvun 2 §:ssä on säännökset talousarvion laadinnasta, rakenteesta ja täytäntöönpanosta.

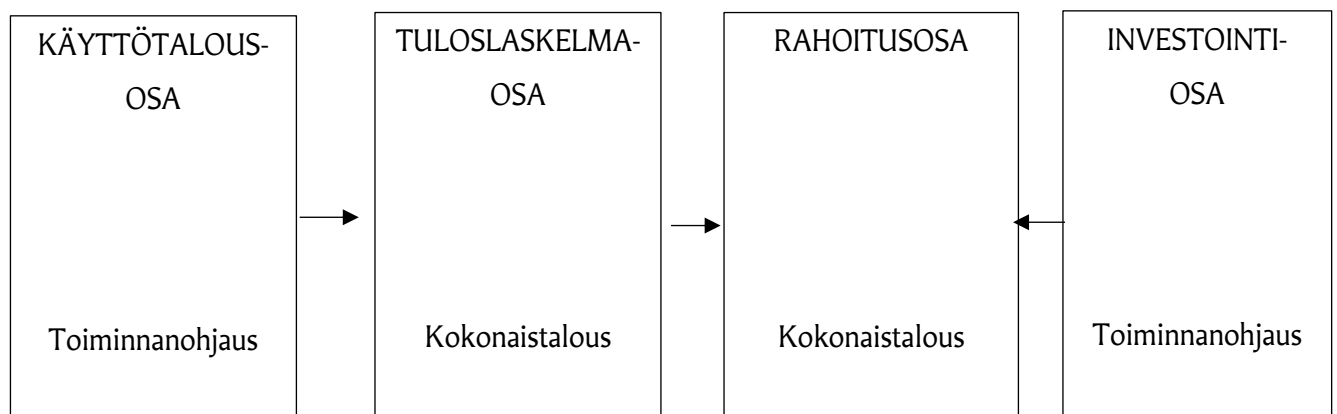
Talousarvion rakenne:

- Käyttötalousosa (toiminnan ohjaus)
- Tuloslaskelmaosa (kokonaistalous)
- Investointiosa (toiminnan ohjaus)
- Rahoitusosa (kokonaistalous)

Käyttötalous- ja investointiosat osoittavat, mihin seurakuntatalous kohdistaa käytettävissä olevat taloudelliset resurssinsa. Tuloslaskelma- ja rahoitusosat osoittavat, miten seurakuntatalouden taloudellinen tulos muodostuu ja miten seurakuntatalous toimintansa rahoittaa.

Laadittavaa talousarviota tulee verrata edellisen vuoden tilinpäätökseen ja kuluvan vuoden talousarvioon.

Kuva 2. Seurakuntatalouden talousarvion osat ja niiden liittyminen toisiinsa

4.1 Yleisperustelut

Talousarvio aloitetaan yleisperustelutekstillä. Yleisperusteluissa seurakuntataloutta tarkastellaan kokonaisuutena.

Yleisperusteluissa esitellään:

- **Talouden nykytila**
 - Yleinen talouden kehitys lyhyesti (kansantalouden tilanne)
 - Koko kirkon ja seurakuntatalouden taloudellinen asema lyhyesti
- **Seurakuntatalouden toiminnan ja talouden kokonaisuuden analysointi**
 - Edellisen vuoden talousarvion toteuman ja voimassa olevan toiminta- ja taloussuunnitelman arviointi
 - **valtionrahoituksen riittävyys ja suunniteltu käyttö laissa säädettyihin yhteiskunnallisiin tehtäviin**
 - **Seurakuntatalouden nykytila kriisiytyvän seurakunnan mittareihin peilaten**
 - Yksilöidyt toimenpiteet, jotka on suunniteltu tehtäväksi, jotta mahdollinen taseen alijäämä tulee katetuksi.
 - **Mikäli seurakuntatalous muodostaa konsernin, koko konsernin talous lyhyesti.**
- **Arvio tulevasta kehityksestä**
 - Yleiset ja paikalliset kehitysnäkymät, jotka mahdollisesti vaikuttavat talousarvion laadintaan
 - Verotuloarvio
 - Muu tulopohja ja rahoitusvaihtoehdot
 - Seurakuntatalouden painopistealueet **(sisältäen mm. ympäristöasiat)**
 - Seurakuntatalouden toimintaan suunnitellut muutokset **(esimerkiksi uudet yhteistyömuodot naapuriseurakunnan tai kunnan kanssa tai käynnissä olevat seurakuntaliitosselvitykset)**
 - **Tavat, joilla seurakuntatalous edistää hiilineutraali kirkko 2030-strategian tavoitteiden toteutumisesta ja huolehtii ympäristöasioista.**
 - **Arviot seurakunnan kiinteistöjen kehityksestä sekä kiinteistöjen tulevista investointitarpeista kiinteistöstrategian mukaisesti.**

4.2 Käyttötalousosa

Käyttötalousosa laaditaan tehtäväalueittain.

Käyttötalousosassa esitetään tehtäväaluekohtaiset sitovat toiminnalliset tavoitteet ja muut toiminnan tavoitteet sekä tavoitteiden edellyttämät määrärahat ja tuloarviot sillä tasolla, jolla talousarvio on sitova kirkkovaltuustoon/yhteiseen kirkkovaltuustoon nähden.

Seurakuntatalouden käyttötalous muodostuu pääluokista, jotka ovat Hallinto, Seurakunnallinen toiminta, Hautaustoimi ja Kiinteistötoimi. Pääluokat jakaantuvat edelleen tehtäväalueisiin, jotka on lueteltu kustannusten kohdentamisohjeen (17.6.2020) [liitteessä](#). **Tehtäväalue voi koostua yhdestä tai useammasta tulosityksiköstä riippuen siitä, millä tarkkuudella kustannuksia ja tuottoja seurakuntataloudesta halutaan seurata. Pienellä seurakunnalla ei useinkaan ole tarpeen olla kuin yksi tulosityksikkö per tehtäväalue. Järjestelmässä talousarvio syötetään tulosityksikkö-/kustannuspaikkatasolle.**

Käyttötalouden tuottojen ja kulujen erotus on toimintakate, joka seurakuntataloudesta on aina negatiivinen.

Kuva 3. Seurakuntatalouden talousarvion käyttötalousosa

Alla oleva asettelu kuvaa käyttötalousosan talousarvion sanallista ja numeerista sisältöä. Esityksen muoto voi poiketa tässä esitetystä.

KÄYTTÖTALOUSOSA					
Tehtäväalue					
Toiminta-ajatus / Tehtävä Keskeiset painopistealueet suunnittelukaudella					
Tavoitteet talousarviovuodelle					
Perustelut					
	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talousarvio	TS 2	TS 3
TUNNUSLUVUT					
TALOUS					
Toimintatulot (ulkoiset)					
Toimintamenot (ulkoiset)					
Toimintakate 1 (ulkoinen)					
Toimintatulot (sisäiset)					
Toimintamenot (sisäiset)					
Toimintakate 2 (ulkoinen ja sisäinen)					
Työälakate (ulkolset ja sisäiset)					

Käyttötalousosan perustelut

Käyttötalousosa aloitetaan perustelutekstillä, jossa esitellään tehtäväalueiden taloutta, toimintaa, toiminnan painopisteitä ja kehittämistarpeita. Perusteluissa selvitetään lyhyesti tehtäväalueiden tavoitteiden asettamiseen sekä niiden saavuttamiseen liittyvät haasteet ja epävarmuustekijät sekä arvioidaan muun muassa tehtäväalueiden henkilöressurssien, toimitilojen ja muiden resurssien riittävyttä.

Perustelut eivät ole sitovia, ellei kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto erikseen päättä jotain kohtaa sitovaksi.

4.2.1 Määrärahat ja tuloarviot

Talousarvion sitovat tuloarviot, määrärahat ja tavoitteet merkitään selkeästi.

Jos talousarvion sitovuustaso käyttötaloudessa on kirkkovaltuustoon/yhteiseen kirkkovaltuustoon nähden pääluokkataso, kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto päättää ainoastaan pääluokkien 1–5 loppusummista. Tällöin, vaikka talousarvio laaditaan tarkemmalla tasolla, se esitetään kirkkovaltuustolle/yhteiselle kirkkovaltuustolle pääluokkatasolla. **Talousarvio esitetään niin, että sitovat toiminnalliset tavoitteet ja muut tavoitteet esitetään tehtäväalueittain ja määrärahat ja tuloarviot esitetään pääluokkatasolla. Jos toimintakate on sitova, esitetään tulot, menot ja toimintakate. Toimintakate esitetään tummennettuna. Tilinpäätöksessä talousarvion toteuma esitetään siten kuin talousarvio on kirkkovaltuustolle/yhteiselle kirkkovaltuustolle esitetty.**

Seurakuntayhtymän yhteisissä luottamuselimissä määrärahat ja tuloarviot päätehtään seurakuntakohtaisesti. Seurakuntaneuvostot päättävät seurakunnalleen osoitetun toimintakatteen jakamisesta tehtäväalueille ja sen sitovuustasoista. Kirkkoneuvosto tai seurakuntaneuvosto päättää määrärahojen ja tuloarvioiden tarkemmasta erittelystä ja sitovuustasosta ns. käyttösuunnitelmilla. Niiden avulla valvotaan toimintaa sekä seurataan määrärahojen ja tuloarvioiden toteutumista.

Sisäiset erät

Koska sisäiset erät ovat toiminnan ja talouden ohjauksen ja seurannan kannalta oleellisia, ne esitetään talousarvion käyttötalouso-sassa ja tuloslaskelmaosan toisessa versiossa. Sellaiset sisäiset erät, joihin toiminnalla voi vaikuttaa ja jotka ohjaavat toimintaa, käsitellään määrärahoina tai tuloarvioina.

Sisäisiä eriä kuten sisäiset vuokramenot ja -tulot ei yleensä määritellä sitoviksi. **Käytännön kannalta suositeltavaa onkin, ettei sisäisiä eriä merkittäisi sitoviksi eriksi.** (Sisäiset erät, jotka joissakin seurakuntatalouksissa on määritelty sitoviksi, ovat mm. tarjoilumenot, leirikeskusten menot ja autoista aiheutuvat menot).

Sisäisten vuokrien avulla seurakuntatalouden kiinteistötoimen kokonaismenot kohdistetaan niille tehtäväalueille, jotka tiloja käyttävät. Sisäiset vuokrat näkyvät kiinteistötoimen sisäisinä vuokratuloina sekä tehtäväalueen sisäisinä vuokramenoina. Sisäisiin vuokriin sisällytetään myös poistot ja sisäiset korkomenot. Kun tehtäväalueille kohdistetut sisäiset vuokramenot sisältävät myös pääomakustannukset,

talousarvio antaa oikean kuvan kunkin tehtäväalueen osuudesta kiinteistöjen kaidista menoista.

Laskennalliset erät

Laskennallisia eriä tarvitaan tehtäväalueiden kokonaiskustannusten selvittämiseksi. Niitä tarvitaan kustannusten kohdentamisessa, hinnoittelulaskelmissa sekä omakustannushintoja ja muita taloudellisuutta mittaavia lukuja laskettaessa.

Laskennalliset erät eivät ole sitovia eriä.

Talousarviossa esitettäviä tehtäväalueiden laskennallisia eriä ovat:

- hallintomenojen (pääluokka 1), verotusmenojen ja keskusrahastomaksujen vyörytykset
 - Seurakuntatalouden perustehtävien osuus näistä menoista otetaan talousarvioon mukaan informatiivisina erinä.
 - Vyörytysmenojen vastaeränä on hallinnon vyörytystulot.
- sisäiset korkomenot ja -tulot.
 - Pysyvien vastaavien poistamatta olevista hankintamenoista laskettavat sisäiset korkomenot kirjataan kohteille poistojen tavoin.
 - Sisäisten korkomenojen vastaeränä on rahoitusosan sisäiset korkotulot

Talousarviossa ja tilinpäätöksessä sisäisten tulojen ja menojen sekä laskennallisten tulojen ja menojen on oltava yhtä suuret.

4.2.2 Sitovat toiminnalliset tavoitteet ja muut toiminnan tavoitteet

Toiminnalliset tavoitteet johdetaan **koko kirkon strategiasta**, seurakuntatalouden strategiasta, toiminta-ajatuksesta ja keskeisistä painopistealueista **ja ne asetetaan tehtäväalueittain**. **Vaikka tehtäväalueilla pääsääntöisesti onkin omat tavoitteensa, jokin tavoite voi olla koko seurakuntatalouden kaikkien tehtäväalueiden yhteinen tai kahden tehtäväalueen yhteinen.**

Tavoitteille tulee määritellä myös mittari/-t, jolla tavoitteen toteutumista voidaan mitata.

Hyvin asetettu sitova toiminnallinen tavoite:

- on johdettu koko kirkon ja seurakunnan strategiasta
- on mitattavissa ja arvioitavissa
- on konkreettinen ja yksiselitteinen
- on realistinen (seurakuntatalouden voimavaroin saavutettavissa)
- on tavoite, jonka saavuttamiseen voidaan vaikuttaa
- on seurakuntalaislähtöinen eli pyrkii toteuttamaan seurakuntalaisten tarpeita
- ei ole ristiriidassa koko seurakuntatalouden tavoitteiden ja taloudellisen tilanteen kanssa.

Toiminnalliset tavoitteet voidaan asettaa myös määrä-, laatu-, taloudellisuus- ym. tavoitteina sen mukaan, mitä eri tehtäväalueilla katsotaan tarkoituksenmukaiseksi ja mahdolliseksi käyttää.

Seurakunnan työssä tärkeää on **toiminnan vaikuttavuus**. Tavoitteita asettaessa onkin ensiarvoisen tärkeää miettiä, mitä vaikutuksia työllä ja tavoitteilla aikaansaadetaan. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö toiminnalle pitäisi asettaa myös määrällisiä tavoitteita.

Toiminnallisia tavoitteita voivat olla esimerkiksi seuraavan tyyppiset tavoitteet:

- Jokaisen jumalanpalveluksen suunnittelussa on työntekijöiden lisäksi ainakin yksi seurakuntalainen.
- Kaikki työmuodot osallistuvat vuorollaan jumalanpalveluksen valmisteluun.
- Kerran kuukaudessa jumalanpalvelus on jonkin alueen, järjestön tai erityisryhmän kanssa suunniteltu.
- Siunaustoimitukset järjestetään siten, että kanttori voi osallistua ainakin joka toiseen muistotilaisuuteen.
- Toimituskeskusteluihin varataan aikaa vähintään tunti.
- Talvella järjestetään yksi rippikoulu ja kesällä kuusi rippikoulua.
- Rippikouluilla pyritään tavoittamaan 95 % ko. ikäluokasta.
- Luodaan nuorisotyön/diakoniatyön/vanhustyön arviointijärjestelmä.
- Diakoniatyössä keskusteluun pääsee x päivän sisällä.
- Seurakunnassa luodaan diakonia-avustuksiin yhteiset kriteerit.
- Perhetyötä varten perustetaan eri työmuotoja edustava yhteistyöryhmä, jonka toimintaa arvioidaan.
- Järjestetään vähintään xx nuorisokerhoa / konserttia / keskustelutilaisuutta vuoden aikana.

- Yhteistoimintaa naapuriseurakuntien kanssa lisätään lapsityön / taloushallinnon / rippikoulujen / sijaisuuksien hoidon osalta.
- Koululais- ja opiskelijatyötä lisätään yhteistyönä oppilaitosten kanssa. Tavoitteena on xx kohtaamiskertaa työntekijää kohden vuodessa.
- Seurakuntatalous toimii esimerkkinä ympäristöasioissa siten, että...

Sitovaksi toiminnalliseksi tavoitteeksi ei tule asettaa sellaista tavoitetta kuten ”Vaapaaehtoistyö” tai ”Viestinnän kehittäminen” määrittelemättä, mitä tavoitellaan/kehitetään ja miten tavoitteen toteutuminen voidaan todentaa.

Toiminnoille, joille määrällisiä tavoitteita on vaikea soveltaa tai ne eivät yksinkertaisesti sovi kuvaamaan toimintaa, on perusteltua asettaa sanallisia ja laadullisia tavoitteita.

Tavoitteiden toteutumisen arviointia käytetään johtamisen, toiminnan ohjauksen ja sisäisen valvonnan välineenä. Tavoitteiden toteutumista tulee arvioida vuoden aikana ja tilinpäätöksen yhteydessä esimerkiksi vastaamalla mm. seuraaviin kysymyksiin:

- Onko menty tavoitteen osoittamaan suuntaan?
- Ovatko kehittämistoimenpiteet onnistuneet?
- Miten ja millä keinoin tavoitteet on saavutettu?

4.2.3 Henkilöstö

Seurakuntia sitoo [Kirkon henkilöstön ammatillisen osaamisen kehittämissopimus](#), Kirvestes liite 12, jonka mukaan seurakunnan tulee työnantajana laatia työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittämiseksi koulutussuunnitelma.

Talousarvion henkilöstösuunnitelmassa on huomioitava kirkon yhteistoimintasopimuksen seurakuntia koskevat velvoitteet esimerkiksi siitä, mitä jatkuvassa yhteistoimintamenettelyssä tulee huomioida.

Käyttötalousosan perusteluissa henkilöstöstä esitetään:

- taulukkomuodossa pääluokittain henkilöstön määrä, **henkilötyövuodet** ja **palikat sekä henkilöstöön liittyvät muut kulut**.
- **Henkilöstön kokonaismäärä ja kokonaismäärän muutos taloussuunnitelma-kaudella kuten esimerkiksi eläkkeelle siirtymiset ja tiedossa olevat virkavapaudet.**

- **Suunnitteilla olevat koulutuspäivät ja kehittämishankkeet**
- Periaatteet, joita seurakuntataloudessa sovelletaan suhteessa henkilöstöön esimerkiksi, miten henkilöstöstä pidetään huolta, miten henkilökuntaa koulutetaan, miten rekrytoidaan uusia työntekijöitä ja miten toimitaan tilanteessa, kun henkilökunnan määrää vähennetään.

Henkilöstön tietosuojavaatimukset on otettava huomioon tietojen antamisessa.

Henkilöstösuunnitelmaan sisällytetään:

- uudet palvelussuhteet
- olemassa olevien palvelussuhteiden lakkauttaminen
- muut seurakuntatalouden toiminnan ja talouden kannalta oleelliset henkilöstöjärjestelyt
- henkilöstön koulutus, osaamisen kehittäminen ja ammattitaidon ylläpito
- henkilöstösuunnittelu pitkällä tähtäimellä
- työnohjaus

Suosittelaa, että ainakin yli 20 työntekijän seurakuntataloudet laatisivat vuosittain **erillisen henkilöstösuunnitelman**. Tällöin talousarviokirjassa sekä tilinpäätöksessä henkilöstön osuus esitettäisiin vain suppeasti ja viitattaisiin erilliseen henkilöstösuunnitelmaan.

4.2.4 Käyttösuunnitelmat

Käyttösuunnitelmien avulla seurakuntatalouden toimielimet panevat täytäntöön hyväksytyt talousarvion. Käyttösuunnitelmissa määritellään hyväksyttyä talousarviota yksityiskohtaisemmin, kuinka tuloarviot ja määrärahat jaetaan tehtäväalueiden sekä tulo- ja menolajien kesken. Käyttösuunnitelmassa tulee varmistaa, että määrärahat riittävät kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston ja seurakuntaneuvostojen/yhteisten seurakuntaneuvostojen asettamien toiminnallisten tavoitteiden toteuttamiseen sekä muiden taloudellisten velvoitteiden hoitamiseen.

4.3 Tuloslaskelmaosa

Tuloslaskelmaosa käsittää tuloslaskelman kaavan toimintakatteesta tilikauden jäämään.

Tuloslaskelmaosa osoittaa, miten tulo-rahoitus riittää toiminnan menoihin, korko- ja muihin rahoitusmenoihin, pitkävaikutteisten omaisuuserien hankintamenojen jakottamisesta aiheutuviin poistoihin ja arvonalentumisiin.

Talousarvion tuloslaskelmasta tehdään **kaksi eri versiota**:

- virallinen ulkoinen tuloslaskelma, joka ei sisällä sisäisiä eriä, ja
- tuloslaskelma, joka sisältää ulkoiset ja sisäiset tulot ja menot sekä laskennalliset erät ja joka esitetään talousarvion perustelutietona (tai muutoin talousarvion yhteydessä).

Tuloslaskelmavertailussa esitetään vastaavan sisältöiset vertailuvuosien tuloslaskelmat.

Tuloslaskelmaosan perustelut

Perustelutekstissä kerrotaan lyhyesti mihin **tuloslaskelmaosan erien tulo-/menoarvot perustuvat ja mitkä eristä ovat sitovia**.

Talousarvion tuloslaskelmaosassa esitetään toimintakatteen jälkeen seuraavat erät:

- Kirkollisverotulo
- Valtionrahoitus
 - Kirkolliskokous päättää jaettavan summan ja jakoperusteen viimeistään marraskuussa. Ennakkotieto on käytettävissä syyskuussa.
- Osuus verotuskuluista
 - Ennakkotieto syksyllä, mutta lopullinen määrä selviää vasta alkukevästä. Talousarvioon varattava arviosumma ennakkotiedon perusteella.
- Kirkon rahastomaksut
 - kirkon keskusrahastomaksu: kirkolliskokous päättää maksusta marraskuussa, ennakkotieto syyskuussa. Maksu on prosenttiosuus seurakunnan viimeksi valmistuneen verotuksen verovuoden laskennallisesta kirkollisverosta. Laskennallinen kirkollisvero = verovuoden kirkollisvero / veroprosentin luvulla (esim. 1,5).

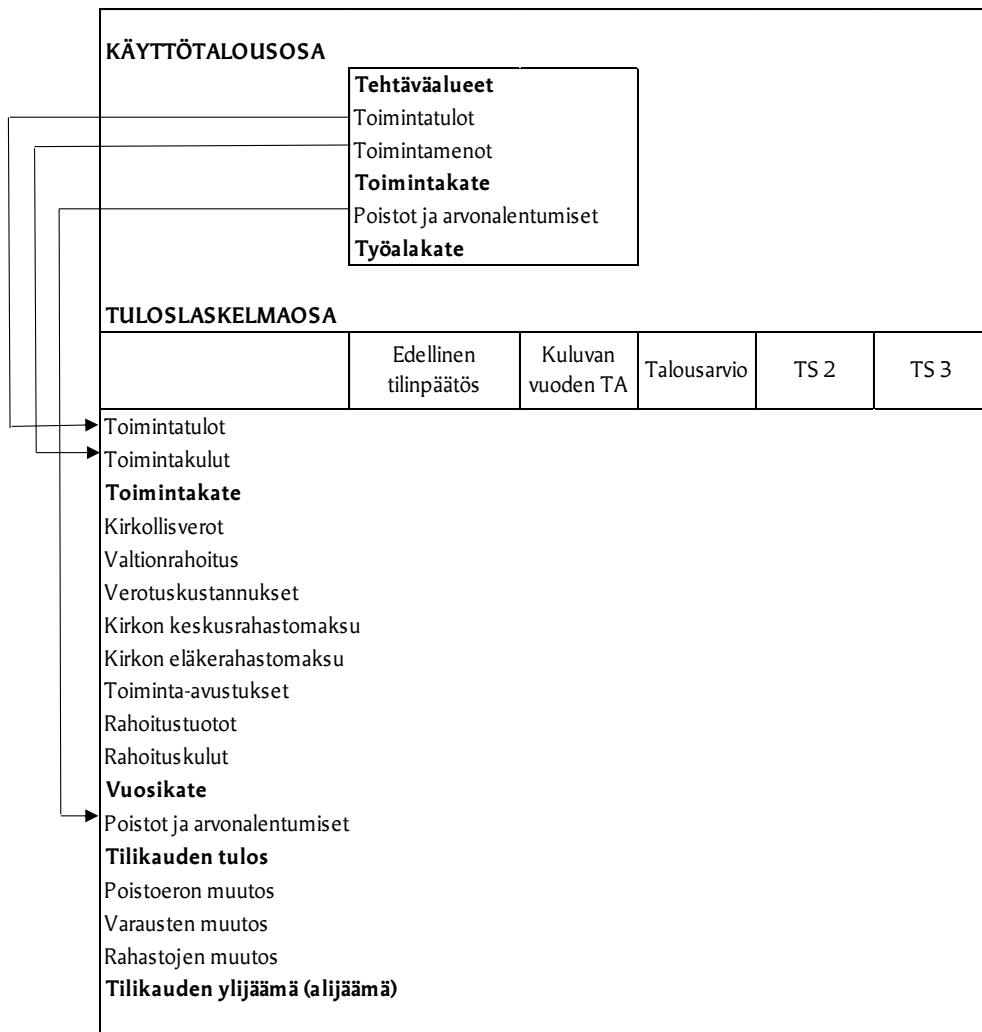
- Kirkon eläkerahastomaksu: kirkolliskokous päättää maksusta marraskuussa, ennakkotieto syyskuussa. Maksu on prosenttiosuus seurakunnan viimeksi valmistuneen verotuksen verovuoden kirkollisverosta
- Toiminta-avustukset
- Rahoitustuotot ja -kulut
- Poistot ja arvonmuutokset
 - TA-vuoden poistot saadaan käyttöomaisuuden poistoennusteraportilta (Akkuna, kirjanpito), joka perustuu raportointiajankohdan rakennuksiin ja poistoaikoihin. Poistoennusteraportin lisäksi tulee huomioida talousarviovuonna valmistuvien käyttöomaisuuskohteiden poistot. Arvonmuutoksia ei merkitä talousarvioon.
 - **Kirkkohallituksen ohje:** [Seurakuntatalouden käyttöomaisuuskirjanpito ja suunnitelman mukaisten poistojen laskeminen](#).

Tilikauden tuloksen käsittelyerät (poistoeron muutos, vapaaehtoisten varausten muutos ja rahastojen muutos), eivät ole määrärahoja eivätkä tuloarvioita, koska ne eivät ole rahoitusvaikuttaisia eriä. Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy kuitenkin niitä koskevat suunnitelmat talousarvion tuloslaskelmaosan hyväksymisen yhteydessä.

4.3.1 Käyttötalousosan liittyminen tuloslaskelmaosaan

Käyttötalousosan tehtäväalueiden menot summataan talousarvion tuloslaskelmaosaan toimintamenoihin ja tulot toimintatuloihin. Samoin yhdistetään mahdolliset tehtäväalueiden suunnitelmapoistot ja arvonalentumiset tuloslaskelman asianomaiselle riville. **Näin tuloslaskelmaosasta nähdään koko seurakuntatalouden tulos, joka sisältää sisäiset erät.**

Kuva 4. Seurakuntatalouden talousarvion käyttötalous- ja tuloslaskelmaosat (ulkoiset tulot ja menot)

4.3.2 Tuloslaskelmaosan vertailut

Tuloslaskelmaosan vertailuissa esitetään vertailuvuosilta vastaavan sisältöiset tuloslaskelmaosat sisäiset erät mukaan lukien.

Kuva 5. Seurakuntatalouden talousarvion tuloslaskelmaosan vertailut (ulkoiset ja sisäiset erät)

	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talousarvio (vuosi N)	TS (vuosi N+1)	TS (vuosi N+2)
Toimintatuotot					
Korvaukset					
Myyntituotot					
Maksutuotot					
Vuokratuotot					
Metsätalouden tuotot					
Kolehdit, keräykset ja lahjoitusvarat					
Tuet ja avustukset					
Muut toimintatuotot					
Sisäiset tuotot					
Toimintakulut					
Henkilöstökulut					
Palkat ja palkkiot					
Henkilösivukulut					
Henkilöstökulujen oikaisuerät					
Palvelujen ostot					
Palvelujen ostot - sisäiset					
Vuokratulut					
Sisäiset vuokratulut					
Aineet ja tarvikkeet					
Ostot tilikauden aikana					
Varastojen lisäys (+) tai vähennys (-)					
Annetut avustukset					
Muut toimintakulut					
TOIMINTAKATE					
Kirkollisverotulot					
Valtionrahoitus					
Verotuskulut					
Kirkon rahastomaksut					
Toiminta-avustukset					
Rahoitustuotot- ja kulut					
Korkotuotot					
Sijoituskiinteistöjen ja -huoneistojen tuotot					
Muut rahoitustuotot					
Sisäiset korkotuotot					
Arvonalentumiset sijoituksista					
Arvonalentumisten palautukset sijoituksista					
Korkokulut					
Sijoituskiinteistöjen ja -huoneistojen kulut					
Muut rahoituskulut					
Sisäiset korkokulut					
VUOSIKATE					
Poistot ja arvonalentumiset					
Suunnitelman mukaiset poistot					
Kertaluonteiset poistot					
Arvonalentumiset					
TILIKAUDEN TULOS					
Poistoerojen lisäys (-) tai vähennys (+)					
Vapaaehtoisten varausten lisäys (-) tai vähennys (+)					
Rahastojen lisäys (-) tai vähennys (+)					
Tilikauden ylijäämä (alijäämä)					

4.4 Investointiosa

Investointiosa sisältää määrärahat ja tuloarviot taseen pysyviin vastaaviin aktivoitaville seurakuntatalouden **investointihankkeille tai hankeryhmille**.

Investointiosa sisältää myös määrärahat pysyviin vastaaviin aktivoitavien aineettomien ja aineellisten hyödykkeiden hankintamenoihin sekä seurakunnan toiminnan mahdollistamiseksi hankittavien sijoitusten hankintamenoihin.

Vuosittaiset korjaus- ja huoltomenot sekä aktivointirajan alittavat hankinnat merkitään käyttötalousosaan.

Investointihankkeet tulee suunnitella niin, että ne voidaan toteuttaa talousarvion mukaisessa aikataulussa ja talousarvioon merkityn määrärahan puitteissa. Investointimenojen lisäksi on otettava huomioon myös **hankkeiden käyttötalousvaikutukset**, jotka tulee sisältyä talousarvion käyttötalouden puitteisiin. Investointisuunnitelma tulee tehdä pidemmälle aikavälille ja tarkistaa vuosittain.

Investointiosan perustelut

Investointiosan perustelutekstissä esitetään investointeja koskevat tavoitteet, hankkeiden kustannusarviot ja niiden jaksottuminen investointimenoina suunnitelluilla vuosilla sekä investointiin saatavat rahoitusosuudet ja muut tulot.

Investointiosan perusteluissa tulee tuoda esiin, miten talousarvion investointihankkeet tukevat seurakuntatalouden kiinteistöstrategian toteutumista ja millä tasolla investointiosa on kirkkovaltuustoon/yhteiseen kirkkovaltuustoon nähden sitova.

Investointiosassa esitetään investointihankkeen tai -hankeryhmän **kokonaiskustannusarvio**. Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy investoinnin hankintamenoa koskevan kokonaiskustannusarvion, vaikka hankintameno arvioidaan jakaantuvan kahdelle tai useammalle vuodelle. Useamman vuoden aikana toteutettava investointihanke jaetaan eri vuosien kesken. Talousarvion perusteluissa todetaan tällöin, että investoinnin hankintameno jaksottamista taloussuunnitelmassa voidaan tarkistaa kokonaiskustannusarvion rajoissa talousarviossa, tilinpäätöksen hyväksymisen yhteydessä tai erillisellä kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston tekemällä talousarvion muutospäätöksellä.

Investoinnin hankintamenoksi varataan määräraha arvioidun rahankäytön mukaisena. Määrärahan suuruuteen talousarviossa ei vaikuta se, onko investointia

varten tehty investointivaraus tai katetaanko se investointirahaston vähennyksellä. Talousarvion investointiosassa esitetään edellisenä tai edellisinä vuosina hankkeeseen käytetty rahamäärä, kuluvan talousarviovuoden määräraha ja suunnitelma- vuosille arvioitu määrärahan tarve. Jos hankkeen tai hankkeen osan toteuttaminen viivästyy talousarviossa arvioidusta aikataulusta, investoinnin rahoitustarve jaksetaan uudelleen suunnitelmavuosille.

Investointivaraus voidaan tehdä vain kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston päättämään suurempaan investointihankkeeseen ja se voi olla enintään tilikauden positiivisen tuloksen suuruinen. Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto voi hyväksyä varausta koskevan hankesuunnitelman talousarvion hyväksymisen yhteydessä.

Kirkkohallitus ei suosittele investointivarausten tekemistä.

Investointivarauksen muutos on tuloksenkäsittelyerä, jota varten ei talousarvioon oteta määrärahaa eikä tuloarviota.

Investointivarauksen purku tehdään viimeistään sinä vuotena, jolloin investointihankkeesta aletaan tehdä suunnitelman mukaisia poistoja. Investointivarausten muutoksilla ei ole vaikutusta talousarvion rahoitusosaan. Mikäli investointivarausta käytetään sellaiseen investointimenoon, josta ei tehdä suunnitelman mukaisia poistoja (maanhankinta, taide-esineet tms.), investointivarauksen tulouttamisesta tilinpäätöksessä muodostunut ylijäämä voi olla tarkoituksenmukaista siirtää seuraavana vuonna peruspääomaan. Perusteluna tälle on se, että varauksen tulouttamista vastaava aktivoitujen menojen lisäys on kirjattu taseen pysyviin vastaaviin, joista ei tehdä suunnitelmanmukaisia poistoja. Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto päättää tästä siirrosta.

Kuva 6. Seurakuntatalouden talousarvion investointiosa

INVESTOINTIOSA						
Tuloyksikkö/tilaus	Kustannusarvio	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talousarvio (vuosi N)	TS (vuosi N+1)	TS (vuosi N+2)
HANKE A						
HANKE B						
HANKE C						
INVESTOINNIT YHTEENSÄ						

Investointiin saatavaksi arvioitu rahoitusosuus esitetään tuloarviona investointiosassa. Rahoitusosuus voi olla avustus Kirkon keskusrahastolta, EU:lta, valtiolta, muilta yhteisöiltä tai vakuutuskorvaus, joka liittyy esitettyyn investointihankkeeseen.

Bruttoperiaate. Hankkeen bruttomeno ja vakuutuskorvaus esitetään talousarviossa bruttoperiaatteen mukaan.

Suoriteperusteisuus. Rahoitusosuus merkitään talousarvioon sekä toiminta- ja taloussuunnitelmaan suoriteperusteisesti eli sen vuoden tuloksi, jolloin päätös seurakunnalle myönnetyn avustuksen summasta on saatu.

Arvioitu luovutusvoitto tai -tappio budjetoidaan käyttötalousosaan. Jos myyntihinnan maksamisen arvioidaan jaksottuvan kahdelle tai useammalle vuodelle, merkitään talousarviovuodelta siirtyväksi arvioitu myyntisaaminen rahoitusosaan kohtaan Muut maksuvalmiuden muutokset tai omalle rivilleen kohtaan Pitkäaikaistensaamisten muutos. Siitä annetaan tieto investointiosan perusteluissa.

4.4.1 Oman valmistuksen käsittely talousarviossa

Valmisteveraston muutos on perusteltua esittää erikseen tuloslaskelmassa toimintatuottojen jälkeen, jos seurakunnalla on arvoltaan merkittäviä valmisteverastoja. Tällainen tilanne voi tulla kysymykseen lähinnä vain myytäväksi tarkoitettujen tonttien ja liiketoiminnan keskeneräisten töiden kohdalla. Aktivointi on tarkoituksenmukaista silloin, kun valmisteiden hankintamenon aktivoimisella on olennainen vaikutus seurakunnan tilikauden tulokseen.

4.5 Rahoitusosa

Talousarvion rahoitusosassa osoitetaan, miten suunniteltu toiminta vaikuttaa seurakuntatalouden rahavaroihin ja erityisesti maksuvalmiuteen.

4.5.1 Rahoitusosan rakenne

Tulolaskelmaosan talousarviotiedot siirtyvät automaattisesti rahoitusosan talousarvioon.

Investointiosan talousarviotiedot, menot ja rahoitusosuudet, siirtyvät automaattisesti rahoitusosan kohtaan *Investoinnit*.

Talousarvion rahoitusosa esitetään rahoituslaskelmakaavan muodossa. Tyhjiksi jääviä rivejä ei esitetä.

Rahoitusosa on jaettu kahteen osaan:

1. Varsinaisen toiminnan ja investointien rahavirta.

Tästä osasta nähdään, missä määrin vuosikate ja muu tulorahoitus riittävät investointimenojen kattamiseen. Pysyvien vastaavien myyntitulot merkitään rahoitusosaan.

2. Rahoitustoiminnan rahavirta.

Tärkeitä eriä ovat antolainauksen ja lainakannan muutokset.

Antolainasaamisten lisäykseen merkitään arvio suunnitelmakaudella muille seurakuntatalouksille tai seurakuntatalouden kokonaan omistamille tytäryhteisöille myönnettävistä antolainoista. Antolainasaamisten vähennykseen arvioidaan seurakunnan myöntämien antolainojen suunnitelmakaudella tapahtuvat vähennykset.

Kohdassa Pitkäaikaisten lainojen lisäys arvioidaan, kuinka paljon talousarviovuonna ja suunnitelmavuosina tarvitaan uutta pitkäaikaista lainaa kattamaan rahoitustarvetta.

Kohtaan Pitkäaikaisten lainojen vähennys merkitään olemassa olevien ja suunnitteilla olevien lainojen vähennykset tulevina vuosina.

Muut maksuvalmiuden muutokset. Tilinpäätöksessä Muut maksuvalmiuden muutokset -kohtaan merkitään talousarviovuoden aikana tapahtuneet toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset, vaihto-omaisuuden ja saamisten muutokset, korottomien velkojen muutokset sekä muut muutokset. Näiden erien muutosten arvioimista ei voida yleensä edellyttää talousarviossa. Tiedossa olevat, merkittävät maksuvalmiuden muutokset suunnitelmakaudella voidaan merkitä omaksi rivikseen rahoitusosaan tai sen perustelutekstiin. Lisäinformaationa talousarvionvaikutuksesta seurakuntatalouden maksuvalmiuteen esitetään arvio rahavarojen määrästä ja niiden muutoksesta seuraavan vuoden ja suunnitelmavuosien aikana yhteensä.

Kuva 7. Seurakuntatalouden talousarvion rahoitusosa

	Edellinen tilinpäätös	Kuluvan vuoden TA	Talousarvio (vuosi N)	TS (vuosi N+1)	TS (vuosi N+2)
Tulorahoitus					
Vuosikate					
Tulorahoituksen korjaukset					
Investoinnit					
Investointimenot					
Pysyvien vastaavien myyntitulot					
Rahoitusosuudet investointimenoihin					
Varsinaisen toiminnan ja investointien nettorahavirta					
Antolainauksen muutokset					
Antolainauksen lisäys					
Antolainauksen vähennys					
Lainakannan muutokset					
Pitkäaikaisten lainojen lisäys					
Pitkäaikaisten lainojen vähennys					
Lyhytaikaisten lainojen muutos					
Muut maksuvalmiuden muutokset					
Toimeksiantojen varojen ja pääomien muutokset					
Vaihto-omaisuuden muutos					
Pitkäaikaisten saamisten muutos					
Lyhytaikaisten saamisten muutos					
Korottomien pitkä- ja lyhytaikaisten velkojen muutos					
Muut muutokset					
Rahoitustoiminnan nettorahavirta					
Rahavarojen muutos					

4.5.2 Tuloslaskelmaosan ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan

Kuva 8. Talousarvion tuloslaskelmaosan ja investointiosan liittyminen rahoitusosaan

5 Suunnitteluun liittyviä käsitteitä

Seuraavaan on koottu tässä ohjeessa käytettyjä käsitteitä. Seurakuntahallinnossa yleisesti tunnettuja käsitteitä ei tässä ole kuitenkaan erikseen määritelty.

Laatu

Laatu voi olla joko toiminnan, palvelun tai tavaran laatua. Toiminnan laatu on toiminnan vaikuttavuutta, virheettömyyttä tai tehokkuutta. Palvelun laatu on seurausta toiminnan laadusta. Laatuun vaikuttavat monet toisiinsa yhteydessä olevat työvaiheet, esimerkiksi suunnittelu, tekeminen, toiminta sekä toiminnan jälkeinen huolto, seuranta sekä palautteen kerääminen ja käsittely.

Laatutavoite

Laatuun liittyvä tavoitetila, jonka mukainen palvelun, tavaran tai niiden yhdistelmän tai asian tilan tulee olla. Laatutavoitteiden toteuttaminen edellyttää, että kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto osana muuta toiminnan ja talouden suunnittelua vahvistaa laatuun liittyvät tavoitteet kullakin tehtäväalueella.

Määräraha

Määräraha on kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston talousarviossa tehtäväalueelle myöntämä, euromäärältään ja käyttötarkoitukseltaan rajattu valtuutus seurakuntatalouden varojen käyttämiseen.

Määrätavoite

Määrää ilmaiseva tavoitetila. Kuinka paljon palveluja aikaansaadaan määrättyllä ajanjaksolla.

Operatiivinen suunnittelu

Operatiivisessa suunnittelussa tarkastellaan seurakuntatalouden toimintaa ja taloutta lyhyellä aikavälillä (1–3 v.). Lyhyen aikavälin tavoitteet sovitetaan yhteen pidemmän aikavälin tavoitteiden ja painopisteiden kanssa.

Poistot

Poistot ovat pysyvien vastaavien hyödykkeiden hankintamenoista tilikaudelle jaksotettu kuluosuus. Talousarviossa poistot ovat tuloslaskelmaosassa seurakunnan tilikauden tuloksen laskemista varten tarvittava erä. Toiminnan katteen ja toteutuneiden investointimenojen näkökulmasta seurakuntatalouden talous on tasapainossa,

jos tilikauden tulos on nolla tai lähellä sitä. Kirkkovaltuusto/yhteinen kirkkovaltuusto hyväksyy poistosuunnitelman.

Pääluokka

Seurakuntatalouden toiminta jaetaan kuuteen pääluokkaan: pl.1 hallinto, pl. 2 seurakunnallinen toiminta, pl. 3 yhteiset seurakunnalliset tehtävät (vain seurakuntayhtymissä), pl. 4 hautustoimi, pl. 5 kiinteistötoimi ja pl. 6 rahoitustoimi.

Rahoitustarpeen kattamiskeinot

Rahoitustarpeen kattamiskeinoilla tarkoitetaan esimerkiksi pitkäaikaisen vieraan pääoman lisäystä, lyhytaikaisen vieraan pääoman lisäystä sekä rahoitus- ja vaihtomaisuuden vähentämistä.

Strategia

Strategia kuvaa, miten yhteisö tai organisaatio aikoo saavuttaa visionsa ja toteuttaa missiotaan. Kyse on suunnitelmasta ja toimintamallista, jota noudattamalla päästään vision kuvaamaan tulevaisuuden tilaan. Strategia vastaa kysymyksiin "Mitä meidän pitää tehdä menestyäksemme tulevaisuudessa?" tai "Mitä meidän pitää tehdä päästäksemme tulevaisuuden tavoitteeseemme?"

Strateginen suunnittelu

Strategisessa suunnittelussa tarkastellaan seurakuntatalouden toimintaa pitkällä aikavälillä. Siinä suhteutetaan seurakuntatalouden toiminta ja tavoitteet ympäristömuutoksiin ja pyritään tältä pohjalta tekemään oikeita asioita oikealla tavalla.

Taloudellisuustavoite

Taloudellisuudella ilmaistaan sitä, miten paljon rahaa on käytetty tietyn seurakuntatalouden tuottaman palvelun tai toiminnan aikaansaamiseen. Taloudellinen tavoite voidaan asettaa yksikkökustannustavoitteena esimerkiksi €/palvelu, €/tuote, €/suorite tai €/jäsen.

Talousarvion suorite- ja maksuperusteisuus

Talousarviossa ja talousarvion toteutumisvertailussa menot ja tulot ovat suoriteperusteen mukaisina. Suoriteperusteisuus tarkoittaa sitä, että meno toteutuu, kun palvelu tai tavara vastaanotetaan, ja tulo toteutuu, kun palvelu tai tavara luovutetaan.

Maksuperusteisuus tarkoittaa sitä, että meno toteutuu, kun maksu palvelun tai tavaran hankkimisesta maksetaan, ja tulo toteutuu, kun maksu palvelun tai tavaran

luovuttamisesta saadaan. Kirkollisverotulot ja puun myyntituotot käsitellään maksuperusteen mukaan.

Tehtäväalue

Tehtäväalue tarkoittaa seurakuntatalouden toimintakokonaisuutta tai työmuotoa, mitä varten on (osa-aikainen tai kokopäiväinen) henkilö tai henkilökunta, ohje- tai johtosäännöllä määritellyt tehtävät, valta ja vastuu sekä vahvistettu talousarvio toiminnallisine tavoitteineen. Toiminnan ja talouden tilastoinnissa käytettävät tehtäväalueet on esitelty mm. ohjeen *Kustannusten kohdentaminen seurakunnissa ja seurakuntayhtymissä* liitteenä.

Toiminta-ajatus

Toiminta-ajatuksen kiteytetään lyhyesti kirkon mission pohjalta seurakunnan olemassaolon tarkoitus ja perusta. Toiminta-ajatuksella voidaan kertoa myös toiminnan painopisteet ja seurakuntatalouden tapa toimia.

Toiminnallinen tavoite

Toiminnallinen tavoite on kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston talousarviossa tehtäväalueelle hyväksymä määrärahan käyttötarkoitusta, palvelujen määrää tai laatua tai toiminnan kehittämissuuntaa koskeva tavoite.

Tuloarvio

Tuloarvio on kirkkovaltuuston/yhteisen kirkkovaltuuston talousarviossa tehtäväalueelle asettama tulotavoite.

Työalakate

Työalakate on tehtäväalueen välittömien ja välillisten ulkoisten ja sisäisten tulojen ja menojen summa. Tehtäväalueen toimintakatteeseen, mikä sisältää ulkoiset ja sisäiset toimintatulot ja -menot, lisätään poistot ja arvonalentumiset, pääoman laskennalliset korkomenot ja vyörytysmenot tai -tulot.